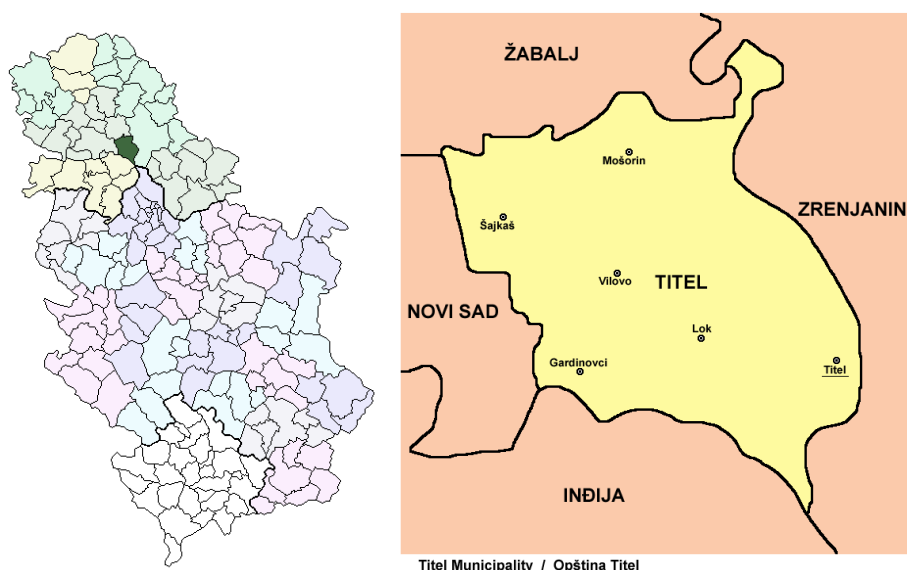

АНАЛИЗА СТАЊА ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ОПШТИНИ ТИТЕЛ

Локација и степен развијености

Општина Тител се налази се у АП Војводини и припада Јужнобачком округу. Општина Тител лежи на крајњем југоистоку Бачке, између Дунава и Тисе. Обухвата територију од 263,5 km² (од чега на пољопривредну површину отпада 21.712 ha, а на шумску 510 ha). Према величини територије Општина Тител спада у групу најмањих општина у Војводини. Граничи се са Зрењанином на истоку, Старом Пазовом и Инђијом на југу, на западу са Новим Садом, а на северу са Жабљем (Слика 1). Општина Тител се састоји од 6 насељених места: *Тител, Лок, Гардиновци, Вилово, Шајкаш и Мошорин*. Седиште Општине је градско насеље Тител.

Слика 1. Положај општине Тител

Извор: <https://en.wikipedia.org/wiki/Titel>

Територија општина Тител има облик неправилног квадрата са јасно издвојеним границама на истоку и југу, које чине реке Тиса и Дунав, док су западна и северна граница више конвенционалне и повучене по линијама којима иду границе атара пограничних места. Иако две велике реке ограничавају Општину са две стране, само два насеља су на рекама, док су остала, мање или више, удаљена од река. Насеље Тител је непосредно уз десну обалу Тисе и успешно може да користи овај речни пут. Насеље Гардиновци, као друго насељено место на реци, не може тако успешно да користи реку Дунав, пошто је изграђен на рукавцу Дунава, који би могао бити плован само при врло високим водостајима. Насеља Мошорин и Лок су знатно даље од река, а насеља Вилово и Шајкаш су изразито копнена насеља.

Осим пловне Тисе и пловног Дунава, који је опкољавају као граничне реке, кроз општину Тител пролазе још два важнија пута. Један пут везује Нови Сад, преко Шајкаша и Титела, са Зрењанином, а други пут повезује Нови Сад, преко Шајкаша и Жабља, са Зрењанином. Ова два пута, поред пловних река, веома повољно утичу на погодност положаја општине Тител, јер омогућавају лакшу везу Општине са осталим општинама, првенствено са Новим Садом и Зрењанином, а преко Дунава и са Београдом. Општина Тител има и везу са аутопутем Нови Сад-Београд.

На основу свега наведеног може се констатовати да је захваљујући железничком и друмском мосту на Тиси код насеља Тител, Општина заиста у повољној ситуацији, јер копнени саобраћај лако премошћава пространу реку Тису. Једино према Срему општина Тител нема копнене (сувоземне) везе, пошто је најближи мост на Дунаву тек код Ковиља, и то 25 km узводно од ушћа Тисе у Дунав.

Животна средина

Рељеф

Рељеф општине Тител је пространа равница са Тителским брегом. У погледу рељефа се могу издвојити три целине, и то *пространа алувијална раван* на надморској висини од 70 m до 72 m. Изнад ње, на надморској висини од 82 m до 84 m налази се *лесна тераса* и изнад ње *Тителски брег*, на надморској висини од 111 m до 130 m.

Земљиште

Табела 1. Типови земљишта општине Тител

Тип земљишта	Површина (ha)	Учешће у %
Водене површине	269,12	1,04
Чернозем	13.986,48	53,86
Солончак и солонец	610,17	2,35
Хумофлувиол	716,07	2,76
Хумоглеј и еуглеј	7.307,61	28,14
Флувисол	2.641,49	10,17
Колувијум	133,47	0,51
Ареносол и сирозем на песку	210,50	0,81
Рендзина, сирозем и литосол на карбонатним супстратима	93,38	0,36
Укупно	25.968,30	100,00

Извор: Извештај „Могућности за узгајање брзорастућих енергетских засада са аспекта расположивости пољопривредног земљишта у Републици Србији”. Република Србија. Министарство рударства и енергетике, Министарство пољопривреде и заштите животне средине. УНДП Србија. Београд, 2017.

Најзаступљенији тип земљишта је *чернозем*, распрострањен на површини од 13.986,48 ha, што чини 53,86% територије Општине. После чернозема највећу површину заузимају *хумоглеј и еуглеј* (7.307,61 ha), што чини 28,14% од укупне површине Општине. Трећи тип земљишта по заступљености на подручју општине Тител је *флувисол*. Простире се на површини од 2.641,49 ha, што чини 10,17% укупне територије. Остали типови земљишта су заступљени са мање од 3%.

Водни ресурси

На ободном делу подручја општине Тител, протичу две велике међународне реке: Дунав и Тиса. Река *Дунав* представља јужну границу општине Тител, у дужини од око 16 km. На овој деоници река Дунав је изградила прилично велику Крчединску аду и још неколико мањих речних острва. Река Дунав се на овом подручју разлива још једним успоредним рукавцем, са повременим водом, у дужини од око 10 km, који се поново спаја са Дунавом близу ушћа реке Тисе. Између насеља Гардиновци и Фрушке горе, алувијална равна Дунава широка је 4 до 5 km и зато је ту изграђена Крчединска ада, али већ низводно његова равна се сужава на 1 до 1,5 km и река протиче као кроз теснац. Ниже од теснаца у реку Дунав улива се река Тиса на 1.214 km од свог ушћа. Река *Тиса* је мањи водоток од Дунава. Она улази на територију општине Тител као гранична река према Банату на 30 km од ушћа. Ту је и велика мртваја Врбица која је вештачким путем одвојена од тока реке Тисе. Река Тиса у благом луку скреће на југоисток и обилазећи Тителски брег наставља истим правцем поред Титела до Книћанина. Нешто ниже река Тиса скреће

прво на запад и затим на југ све до ушћа у Дунав. На свом току Тиса има двојако корито: вештачко и природно. С обзиром на то да је река Тиса веома кривудава и да је имала много окука с једне и с друге стране, да би се убрзало отицање високих вода и да би се скратио пловни пут, у другој половини 19. века урађена је регулација речног корита чиме је природни ток корита скраћен за 30% (од 44 km на 30 km). То је изазвало повећани пад реке Тисе и брже отицање воде, већу транспортну снагу и успореније нагомилавање ситних честица у самом току. У близини Титела постоји острво Тителска ада, дужине 1.800 m, која се састоји од речно-муљевитог материјала. Мале је висине, па је вода често плави. Постоји намера да се ова ада веже за десну обалу како би се левим рукавцем Тисе, којим протиче главна матица, омогућио нормалнији саобраћај. Тиса има један максимум и један минимум. Максимум се јавља током пролећа, а минимум траје током августа, септембра и октобра. Летњи минимум се појављује као последица летњих суша и великих испаравања. Због тога се у другој половини лета и почетком јесени ниво воде у кориту веома смањи тако да је пловидба већих пловних објеката веома отежана.

Када су у питању подземне воде на подручју КО Тител могу се издвојити само подземне воде из прве (фреатске) издани, док се воде из друге (артеске) издани практично и не користе, јер је њихова издашност безначајна. Ниво подземне воде на површини Тителског брега независно осцилира од осталих ниова и то стално на великим дубинама.

Климатске карактеристике

На подручју општине Тител је заступљена умерено континентална клима са јасно израженим годишњим добима. За анализу климатских параметара је урађен просек од 10 година (период 2010-2020). Ради дефинисања прецизнијих климатских обележја општине Тител анализирани су средње месечне вредности основних параметара климе за период 2010-2020. године. Коришћени су подаци главне метеоролошке станице „Римски Шанчеви” (Нови Сад), обзиром да Тител нема главну метеоролошку станицу (Табела 2.). Метеоролошка станица „Римски Шанчеви” - Нови Сад налази на надморској висини од 86 m, са координатама: географска ширина 45°20' и географска дужина 19°51'.

Полазећи од конкретних података, редовно регистрованих у дужем периоду осматрања и деловања климатских фактора, размотрене су битне одлике следећих параметара климе: – *Максимална, минимална и средња температура ваздуха (T, °C); – Ваздушни притисак (mb), – Релативна влажност ваздуха (PX, %), – Брзина ветра, мерена на 2 m изнад површине земљишта (V, m/s), – Инсолација (h, h), – Облачност (десетине), и – Падавине (П, mm).*

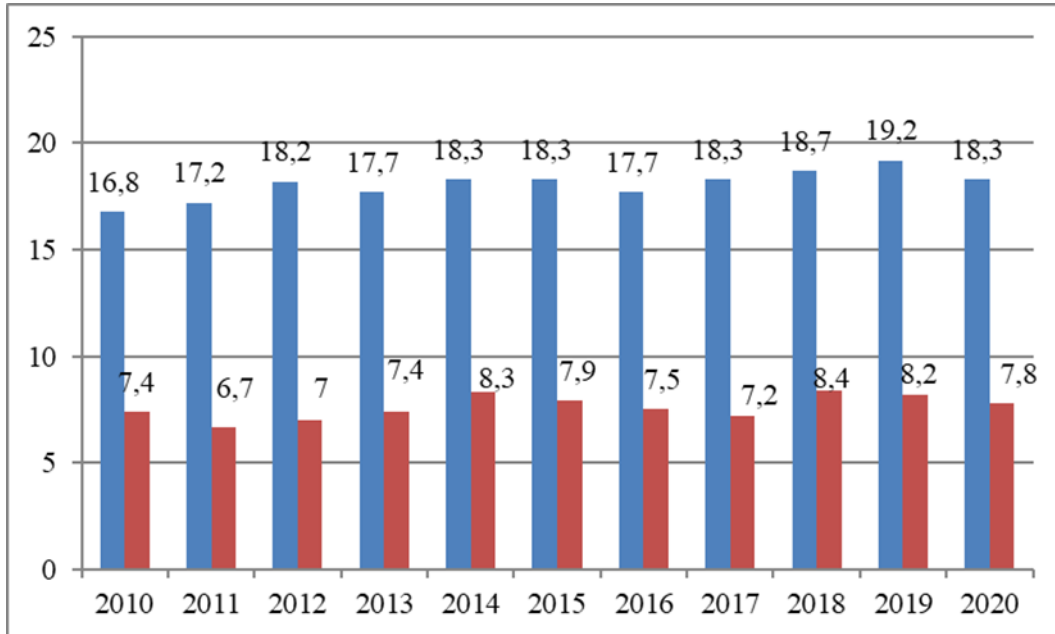
Табела 2. Вредности климатских параметара метеоролошке станице Римски Шанчеви (Нови Сад) за период 2010-2020. година

Год.	Ваздушни притисак (ср, mb)	Тпература ваздуха (°C)			Релативна влажност ваздуха (ср, %)	Брзина ветра (ср, m/s)	Инсолација (h)	Облачност (ср, број дана)	Падавине (сума, mm)
		мах	мин	ср					
2010	1003,7	16,8	7,4	11,8	79,3	2,4	166,0	5,9	1041,9
2011	1007,7	17,2	6,7	11,7	75,4	2,3	192,9	5,0	384,6
2012	1006,4	18,2	7,0	12,5	71,6	2,6	205,2	4,7	485,1
2013	1005,6	17,7	7,4	12,2	76,8	2,4	176,1	5,5	737,4
2014	1005,5	18,3	8,3	13,0	77,8	2,6	171,6	5,7	816,0
2015	1008,4	18,3	7,9	12,8	76,0	2,2	190,7	5,1	702,7
2016	1007,1	17,7	7,5	12,3	77,8	2,6	186,7	5,5	819,9
2017	1007,5	18,3	7,2	12,6	72,1	2,8	201,3	5,1	513,1
2018	1006,1	18,7	8,4	13,2	74,7	3,0	188,3	5,5	717,1
2019	1005,9	19,2	8,2	13,4	72,9	3,0	194,7	5,1	632,1
2020	1007,4	18,3	7,8	12,8	73,4	2,7	189,6	5,2	733,2
Просек	1006,5	18,1	7,6	12,6	75,2	2,6	187,6	5,3	689,4

Извор: Обрачун на основу података из метеоролошких годишњака (климатолошки подаци) Републичког хидрометеоролошког завода Србије, Београд, за период 2010-2020. година

Средња годишња вредност максималне температуре ваздуха на подручју општине Тител је 18,1 °С. Средња годишња вредност минималне температуре ваздуха је 7,6 °С (Графикон 1.).

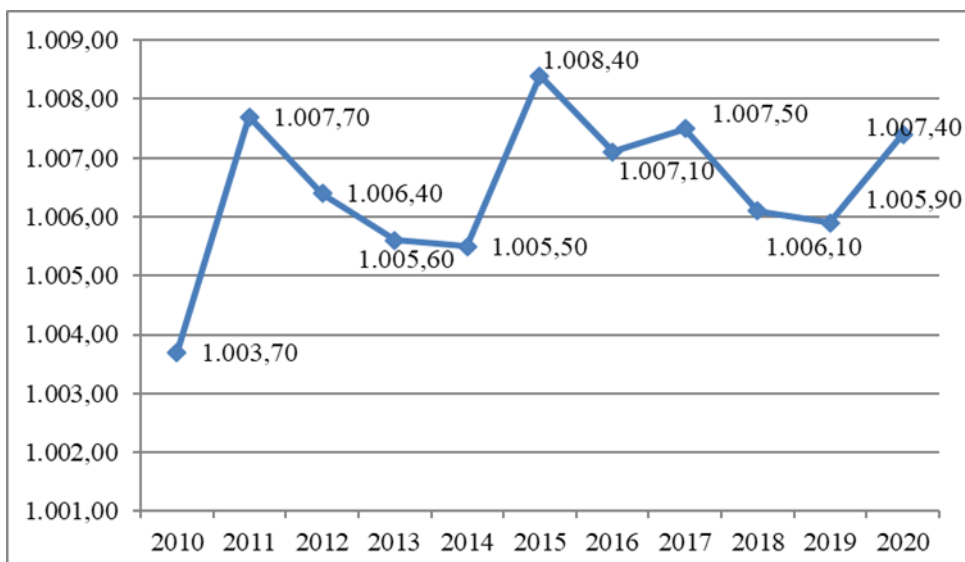
Графикон 1. Средње годишње вредности максималних и минималних температура ваздуха на подручју општине Тител

Извор: Подаци из Табеле 2.

Вредности ваздушног притиска крећу се у распону од 1003,7 - 1018,4 mb, док је просечна годишња вредност 1006,5 mb (Графикон 2).

Графикон 2. Средње годишње вредности ваздушног притиска на подручју општине Тител

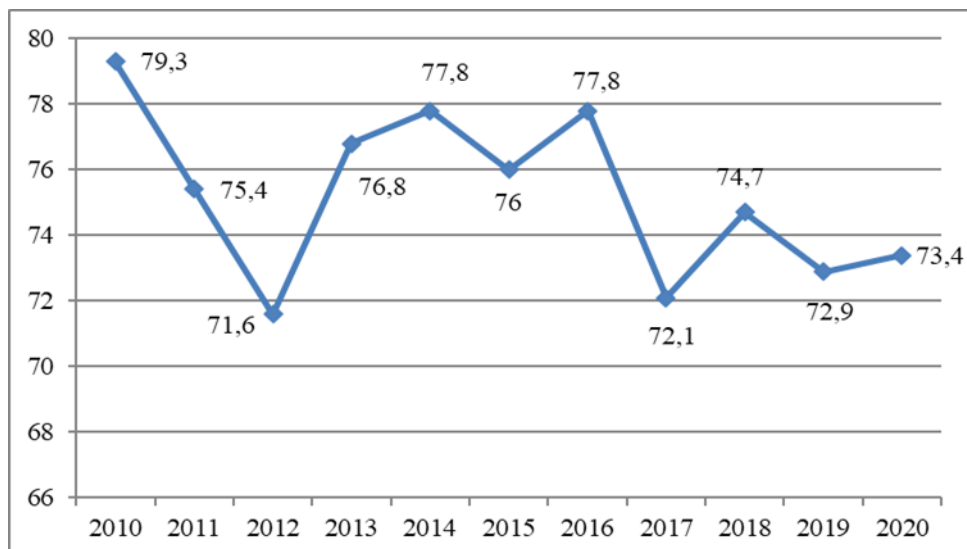

Извор: Подаци из Табеле 2.

Релативна влажност ваздуха одликује се одређеном правилношћу појава која је у обрнутом односу на температуру ваздуха. Месечне вредности релативне влажности ваздуха добро прате месечне вредности температура ваздуха али у супротном смеру. Средња годишња вредност релативне влажности ваздуха посматраног периода за

подручје Титела износи 75,2%. Најниже просечне вредности забележене су у априлу и мају месецу (Графикон 3).

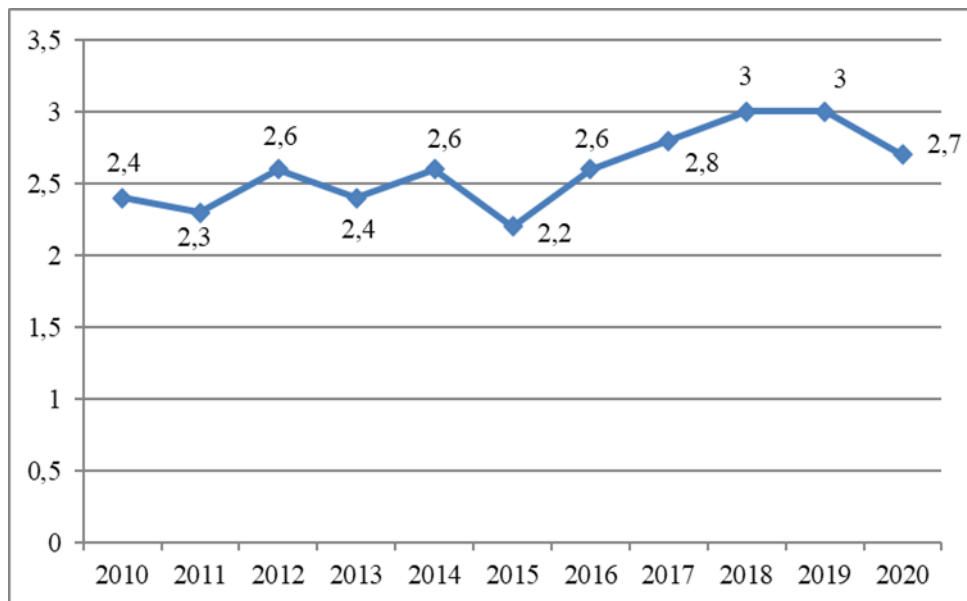
Графикон 3. Средње годишње вредности релативне влажности ваздуха на подручју општине Тител

Извор: Подаци из Табеле 2.

На територији општине Тител ветрови се јављају из свих праваца. Најизразитији је северозападни ветар који најчешће дува у летњем делу године. Други по учесталости је југоисточни ветар - кошава, који дува у зимској половини године. Брзина ветра се креће у интервалу од 2,2-3,0 m/s, с тим што годишњи просек износи 2,6 m/s. Ветрови утичу на друге параметре климе (температуру ваздуха, релативну влажност ваздуха и др.), а такође и на земљиште, јер повећавају његово испаравање (Графикон 4).

Графикон 4. Средње годишње вредности брзине ветра на подручју општине Тител

Извор: Подаци из Табеле 2.

Просечна годишња инсолација на овом подручју за посматрани период износи 187,6 часова.

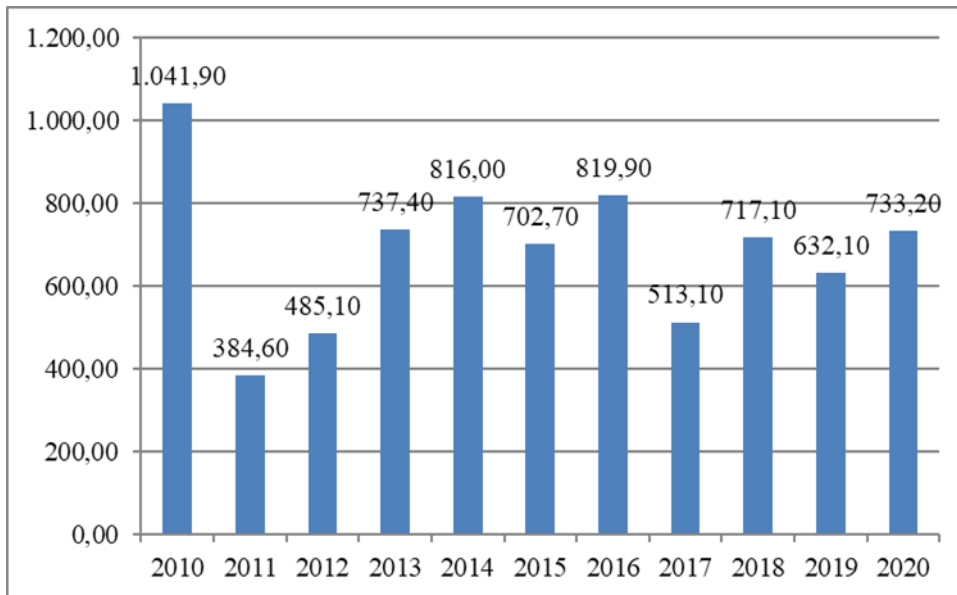
Средња облачност јасно показује тренд опадања од јануара до августа, да би од августа

до децембра расла. Најмања средња месечна облачност забележена је у августу а највећа у јануару и децембру. Највеће осунчавање је у току лета, а најмање у зимском периоду.

Средња годишња облачност износи 5,3/10 покривености неба.

Ово подручје се одликује просечном годишњом сумом падавина од 689,4 mm. Количина воденог талога неравномерно је распоређена по годишњим добима и месецима. Екстремне висине падавина јављају се почетком лета, у јуну месецу, у виду максимума. Током јесени падавине имају нешто веће вредности у односу на остатак године приликом чега су релативно равномерно распоређене (Графикон 5).

Графикон 5. Средње годишње вредности падавина на подручју општине Тител

Извор: Подаци из Табеле 2.

Обзиром на повољне климатске прилике (осим дефицита или суфицита воде у појединим годинама) које одговарају умерено-континенталној клими, развој Општине треба усмерити ка интензивирању пољопривредне производње увођењем комплексних агротехничних и других мера.

Енергетска ефикасност/Обновљиви извори енергије

Општина Тител је једна од првих општина која је потписала Споразум 2012. године везан за европску иницијативу која насеља и градове укључује у борбу против климатских промена. Циљ потписивања је смањење штетних гасова за 20% до 2020. године. С обзиром да на подручју општине Тител постоји велика количина отпада из примарне пољопривредне производње, производња „зелене” топлотне и електричне енергије, биоплина, као и еколошког ђубрива, од великог су значаја као обновљиви извори енергије, а такође су од великог значаја и за саму заштиту животне средине. Биомаса представља најважнији облик обновљивих извора енергије на подручју општине Тител. Поред тога, на подручју Општине присутан је изузетан капацитет енергије ветра. Сходно томе, урађена је Студија „Атлас ветрова на територији АП Војводине”, где је приказан потенцијал општине Тител по овом питању. У току 2007. године, Агенција за енергетску ефикасност је у општини Тител, у близини Шајкаша и Ђурђевог, поставила мерни стуб висине 50 м за мерење потенцијала ветра. Поред општине Тител, прве мерне стубове добили су и Велико Градиште и Неготин, а прва локација за изградњу фарме ветрењача на основу студије оправданости, требала се знати још 2008. године.

И поред великих капацитета за развој обновљивих извора енергије, општина Тител до сада није направила значајнији корак, а разлози су, осим недостатка финансијских средстава, и недовољна количина знања и информисаности (*Стратегија одрживог развоја општине Тител за период 2016. - 2020. године*).

Водоснабдевање и водоводна мрежа

Водоснабдевање на подручју општине Тител је у надлежности Јавног комуналног предузећа „Комуналац”, са седиштем у Тителу. Општину Тител чини шест насељених места Тител, Лок, Вилово, Гардиновци, Шајкаш и Мошорин, али ЈКП „Комуналац” Тител врши услугу снабдевања водом у четири насељена места: Тител, Лок, Гардиновци и Мошорин и то са два изворишта:

- Извориште *Доње поље* које се састоји од 5 активних бунара и снабдева три насељена места водом: Тител, Лок и Гардиновце. Капацитет бунара је 3-6 l/s (укупно 15-30 l/s). Број прикључених на систем водоснабдевања износи 2.675.
- Извориште *Сурдук* које се састоји од 2 активна бунара и снабдева водом насељено место Мошорин. Укупни капацитет износи 20 l/s (на сваком од ова два бунара по 10 l/s). Број корисника прикључених на систем водоснабдевања износи 471.

Укупна дужина водоводне мреже је 81,71 km. Дужина водоводне мреже у Тителу је 39,45 km од чега је 4 km водоводне мреже од азбеста а остало је од PVC-а, затим у Локу 17,53 km, Гардиновцу 9,34 km, и Мошорину 15,39 km - све је PVC).

На изворишту Доње поље планирана је изградња фабрике воде, капацитета од 40 l/s. Завршен је идејни пројекат а и току је израда пројктно-техничке документације. Такође, планирана је изградња нових, Рени бунара уз реку Тису где је очекивани капацитет 40 l/s и био би довољан за стабилно снабдевање насељених места. На изворишту Сурдук планирана је изградња новог бунара који ће водом снабдевати насељена места Вилово, Шајкаш и по потреби Мошорин. Усвојена концепција техничког решења предвиђа дистрибуциону мрежу за обезбеђење сваког потрошача водом довољном количином, потребног притиска и одговарајућег квалитета. На водоводу је такође планирана уградња даљинског прегледа и контроле.

Насељена места Вилово и Шајкаш водом снабдева д.о.о. „Извор” из Шајкаша. Насеље Шајкаш се водом снабдева са изворишта Сурдук 1. Извориште има 2 бунара укупног капацитета приближно 28 l/s (капацитет првог бунара је 25 l/s а другог бунара 3 l/s). Укупан број корисника прикључених на систем водоснабдевања је 1.332 (1.283 грађана и 49 правних лица). Насеље Вилово се водом снабдева са изворишта Сурдук 2. Извориште има 1 бунар капацитета приближно 5 l/s. Укупан број корисника прикључених на систем водоснабдевања је 175 (168 грађана и 7 правних лица). Покривеност насеља Шајкаш водоводном мрежом је 90%, а насеља Вилово је 80%. Остали грађани, који нису прикључени на систем водоснабдевања, користе техничку воду из хидрофора.

Квалитет пијаће воде

Према званичним подацима Републичког завода за статистику РС, највећи део захваћене воде користи се за испоручивање пијаће воде домаћинствима (86%), а мањи део другим корисницима (привредним субјектима итд.). Када је у питању квалитет пијаће воде у Општини Тител, он је на незадовољавајућем нивоу. Резултати испитивања хигијенске исправности (физичко-хемијски параметри) сирове воде у јужнобачком округу, којем припада општина Тител, показују да параметри као што су боја, утросак $KMnO_4$, електропроводљивост, амонијак, арсен, хлороформ, нитрити, гвожђе, манган, мутноћа, мирис, магнезијум, рН, хлориди, трихалометани, натријум, фосфати, никл, флуор и

суспендоване чврсте честице прелазе вредности МДК. Квалитет пијаће воде на подручју општине Тител је незадовољавајући, како са аспекта микробиолошке исправности, тако и са аспекта физичко-хемијске исправности. У 2019. години, од укупно анализираних узорака воде из јавног градског водовода у Општини Тител, 100% узорака било је неисправно у погледу физичко-хемијских параметара, а 6,7% узорака је било неисправно у погледу анализираних микробиолошких параметара (Табела 1.).

Табела 1. Квалитет пијаће воде у општини Тител

Параметар	У хиљадама m ³
Укупне захваћене воде	768
Испоручене воде за пиће	656
Процент физичко-хемијске неисправности узорака воде из јавног водовода, на годишњем нивоу*	100%
Процент микробиолошке неисправности узорака воде из јавног водовода, на годишњем нивоу*	6,7%

Извор: Еко-билтен, 2019, Републички завод за статистику РС; *Извештај о здравственој исправности воде за пиће јавних водовода и водних објеката у Републици Србији за 2019. годину, Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут”, 2020. година.

Канализациона мрежа

Када је канализациона мрежа у питању, она је делимична у насељеном месту Тител. Има 414 корисника. Остатак насеља Тител и сва остала насеља (Лок, Вилово, Гардиновци, Шајкаш и Мошорин) немају канализациону мрежу. Пражњење септичких јама се обавља цистернама приватно од стране грађана. Постојећи канализациони систем у насељу Тител је сепаратни. У насељу Тител је до сада изграђена фекална канализација у дужини од 2.000 метара којом је обухваћен мањи део градског подручја. Сакупљена отпадна вода се одводи колектором пречника Ø 250 милиметара, низводно од насеља (у оквиру радне зоне Југ) до уређаја за пречишћавање (емперски бунар), након чега се испушта у Тису. У завршној је фази израда Главног пројекта канализације за Тител. План детаљне регулације за радну зону Југ I је урађен.

Досадашњи начин сакупљања и одвођења отпадних вода није у потпуности задовољавао потребне прописе, те је неопходно у наредном планском периоду приступити реконструкцији постојећег система и доградњи нових делова система. Што се индустријских отпадних вода тиче, оне ће се решавати посебним системом. Зависно од врсте и типа загађене воде, вршиће се њихово претходно пречишћавање кроз предтретман до нивоа квалитета који задовољава санитарно-техничке услове за испуштање у јавну канализацију, па ће се тек онда ићи на заједничко пречишћавање са санитарном отпадном водом. Техничко решење канализационог система заснива се на гравитационом одводу отпадних вода до уређаја за пречишћавање. Минимални пречници уличних канализационих цеви не могу бити мањи од φ 250 mm. Постојећа канализациона мрежа задржаће се у оном делу где она задовољава услове по питању материјала и профила цеви. Трасе колектора ће бити постављене средином насељских улица (обострано прикључивање), а минимална дубина укопавања износиће 1,5 метар. Канализациону мрежу пројектовати тако да је могуће вршити етапну реализацију. У наредном планском периоду треба да се доврши започета изградња мреже фекалне канализације према раније усвојеном пројектном решењу, уређај за пречишћавање отпадних вода, као и да се започне решавање атмосферске канализације. У насељу не постоји изграђен јединствен систем каналске мреже који би контролисано, прихватао и спроводио сувишне атмосферске воде. Постојећи отворени канали су великим делом у функцији.

За канализацију у насељу Шајкаш урађен је Пројекат за грађевинску дозволу и започети су радови на изградњи канализационе мреже, а до сада је изграђено 6 км канализационе мреже, при чему су у току радови за још 2 км канализационе мреже. Такође, урађен је пројекат и за пречистач за насељено место у Шајкашу, Мошорину и Вилову. Само за насељено место Вилово није урађена пројектна документација за канализациону мрежу, сва остала насељена места имају одговарајућу пројектну документацију. За насељено место Шајкаш урађена је комплетна пројектно техничка документација како за канализациону мрежу, тако и за пречистач.

Отпадне воде

Непречишћавање отпадних вода пореклом из домаћинства и привредних субјеката представља велики проблем општине Тител. Када су у питању домаћинства, свакодневно се испушта велика количина отпадних вода, при чему се највећи део испусти у септичке јаме (93,6%), с обзиром да велики број домаћинства није прикључен на канализациону мрежу (Табела 2). Отпадне воде из домаћинства се не пречишћавају, пре испуштања у крајњи реципијент, односно реку Тису.

Табела 2. Отпадне воде по пореклу, подручје општине Тител

Параметар	У хиљадама м ³
Укупне испуштене отпадне воде	594
Отпадне воде испуштене у системе за одвођење отпадних вода	38
Отпадне воде испуштене у септичке јаме	556
Пречишћене отпадне воде	0

Извор: Еко-билтен, 2019, Републички завод за статистику РС

Потребно је израдити пројектно техничку документацију за пречишћавање отпадних вода за насељено место Тител. Изградњом постројења за пречишћавање отпадних вода обезбедиће се адекватан третман отпадних вода из домаћинства и из привреде, пре испуштања у површинске воде.

Управљање чврстим отпадом

На подручју општине Тител, управљање комуналним отпадом поверено је ЈКП „Комуналац” и д.о.о. „Извор”. ЈКП „Комуналац” управља комуналним отпадом у насељима Тител, Лок, Вилово, Гардиновци и Мошорин, а д.о.о. „Извор” управља у насељу Шајкаш. Сва домаћинства у свим насељима Општине обухваћена су сакупљањем отпада. Радници наведених предузећа сакупљају отпад пореклом из домаћинства, као и јавних предузећа и привредних субјеката, транспортују га и одлажу на насељске депоније. За одлагање отпада користе се депоније у насељима Тител и Гардиновци.

Главна депонија налази се у насељу Тител, несанитарна је, а у употреби је већ тридесет година. Поред ове главне депоније, у сваком насељу постоји по једна несанитарна депонија. Угинуле животиње се не одлажу на депоније, Општина већ годинама ангажује предузеће за одвоз угинућа. Примарна сепарација комуналног отпада не постоји, рециклажа је присутна у јако малој мери. У насељима Шајкаш и Мошорин постоји сточно горбље, које не задовољава законом прописане услове за овакав тип објеката.

Када је у питању загађивање пореклом од јавних установа и привредних субјеката, према подацима Националног регистра извора загађивања, на подручју Општине постоји неколико постројења која су генератори отпада (Табела 3). Отпад је различитог састава, а представљен је истрошеним тонерима, отпадном амбалажом која у саставу има опасне супстанце, отпадним металима, инфективним отпадом, отпадним моторним уљима, гумама, филтерима итд.

Табела 3. Индустијска потројења која стварају отпад на подручју општине Тител

Подаци о постројењу	Адреса	Индексни број отпада
SAMOSTALNA ZANATSKA RADNJA COPY-PRINT	Саве Димитријевића 12	● 08 03 18
PRIVREDNO DRUŠTVO ZA POLJOPRIVREDU, TRGOVINU I USLUGE CIRIC AGRO MĐŽ DOO TITEL	Главна 230	● 15 01 10* ● 17 04 05
RTI DOO NOVI SAD	Бул. Војводе Степе 22	● 13 02 08* ● 15 02 02* ● 16 01 03 ● 16 01 07* ● 16 01 14*
Дома здравља Тител	Главна 22	● 18 01 03*

Извор: Национални регистар извора загађивања, Агенција за заштиту животне средине (<http://www.nrzigis.sepa.gov.rs/NRIZGIS/index.html>)

Оваква ситуација у погледу управљања чврстим отпадом представља опасност по здравље становништва и животне средине (систем вода-ваздух-земљиште). Загађење на једној локацији лако се кружењем материје преноси у суседна подручја и остале сфере животне средине. Нпр. анализе земљишта узетог у близини локације дивље депоније, у насељу Шајкаш, показале су да су концентрације одређених тешких метала (Cd, Co, Cu, Ni, Zn i Hg) изнад горњих граничних вредности, а исти случај је и са остацима органохлорних пестицида, метаболита, атразина, РНВ, фталатних естара, РАН и минералних уља. Ако се овакво земљиште не санира, лако ће се наведене материје преносити даље у подземне и површинске воде, живе организме итд. У циљу заштите здравља локалног становништва, и животне средине, неопходно је значајно унапредити систем управљања чврстим отпадом, кроз укључивање у решавање овог проблема на међуопштинском/регионалном нивоу.

Паркови и зелене површине

Када је у питању ваншумско зеленило, најзначајније јавне зелене површине у свакој локалној заједници представљају паркови, целине високе естетске и функционалне вредности. Остале јавне зелене површине укључују зеленило поред саобраћајница, зграда, кућа, јавних објеката, спортско-рекреативних површина, паркинга, гробаља, као и зеленило у оквиру привредних зона. На подручју општине Тител површине под јавним зеленилом су недовољно заступљене. Потребно је повећати њихов удео, посебно дуж главних саобраћајница, у циљу смањења аерозагађења пореклом од транспорта. За озелењавање треба употребљавати врсте липе, храста и других лишћара, који су отпорни на аерозагађење. Између свих јавних зелених површина неопходно је успоставити континуитет, формирати више спратова зеленила са аутохтоним врстама васкуларне флоре, посебно око стамбених четврти и привредних субјеката. Јавне зелене површине на подручју општине Тител уређује ЈКП „Комуналац” и д.о.о. „Извор” Шајкаш, у оквиру својих редовних обавеза.

Пијаце

У Општини Тител, у сваком од шест насељених места, постоје пијаце. Проблем свих тителских пијаца је мала површина и паркинг простор. Пијаце имају понуду класичних зелених пијаца и организују се одређеним пијачним даном у недељи. Урбанија и боље организована пијаца је у насељу Тител на Парадном тргу. Ова пијаца је средом и суботом у већем обиму и са проширеном понудом. Тителска пијаца је током историје мењала

своје место. После Другог светског рата била је у списковима вашара и пијачних дана забележена као пијаца која је радила сваког дана, а средом и суботом су биле велике пијаце са проширеном понудом. У том послератном периоду пијаца мења своје место и бива измештена у Бекову дрвару. Након неког времена пијаца се враћа на старо место на Парадни трг где је и данас смештена. Тителска пијаца је једина ограђена. Око пијаце има још продаваца робе на ванпијачним тезгама, као и продаваца огрева и намештаја. Уз проблем паркинг простора, простор око тителске пијаце је прилично неуређен. Јавно комунално предузеће „Комуналац” у насељу Тител се организованије бави одржавањем и уређивањем овог пијачног простора. Општина Тител покренула је и „Online” пијацу чиме се омогућује да продавци понуде своје производе на овај начин. На сајтовима Општине који су за ову намену отворени могу заинтересовани произвођачи поставити понуде својих производа које могу њихови купци имати на увид и на овај начин остварити своју интернет купопродају.

Квалитет ваздуха и пољопривредног земљишта

Према званичним подацима, у погледу квалитета ваздуха, територија општине Тител припада тзв. зони Војводина, у којој је ваздух чист или незнатно загађен (Извештај о квалитету ваздуха, Агенција за заштиту животне средине, 2020). Међутим, на територији општине Тител не постоје инсталиране мерне станице за мерење квалитета ваздуха, а најближе мерне станице су на територији града Новог Сада, односно Зрењанина. Извори аерозагађења на подручју Општине укључују привредне субјекте, саобраћај, индивидуална ложишта, насељске депоније и др., тако да је за тачнију процену квалитета ваздуха на одређеним локацијама Општине неопходно поставити мерну/е станицу за праћење квалитета ваздуха (локални мониторинг аерозагађења).

На подручју општине Тител највећи део обрадивих површина спада у првих пет бонитетних класа, а чак 10,1% обрадивог земљишта је прве и друге класе¹ (Табела 4.). Земљиште је различитог типа, при чему на подручју Општине доминирају карбонатни черноземи, затим ритске смонице, алувијална земљишта, а најмање ритске и ливадске црнице.

Табела 4. Површине пољопривредног земљишта по класама и културама на територији општине Тител

Култура	Укупно	Класе										
		I, ha	II, ha	I-II, %	III, ha	IV, ha	I-IV, %	V, ha	I-V, %	VI, ha	VII, ha	VIII, ha
Њиве	430,1	3,9	23,8	6,4	81,2	115	52	196,5	97,7	9,8	0	0
Воћњаци	0,3	0	0,3	100	0	0	100	0	100	0	0	0
Виногради	0,1	0	0,1	100	0	0	100	0	100	0	0	0
Ливаде	18,5	0	17	91,9	1,3	0,2	100	0	100	0	0	0
Обрадиво земљиште	449,1	3,9	41,3	10,1	82,5	115,1	54,1	196,5	97,8	9,8	0	0
Пашњаци	987,7	0	344,5	34,9	533,7	108	99,9	1,4	100	0	0	0

¹ Према Правилнику о о катастарском класирању и бонитирању земљишта („Службени гласник РС”, број 63 од 17. јуна 2014.), сва земљишта подобна за пољопривредну и шумску производњу распоређују се у једну од осам бонитетних класа. У I и II класу спадају земљишта најбољег квалитета, са дубоким хумусно-акумулативним хоризонтом, добре структуре и текстуре, водно-ваздушног режима, најпогодније за обраду. Земљишта III, IV и V класе класе мање су повољна за обраду и захтевају примену одређених агротехничких мера како би се користиле у ову сврху. Земљишта VI, VII и VIII класе су непогодна за пољопривредну производу и углавном се користе као пашњаци, ливаде и шуме.

Трстици-моч.	180,1	0	178,8	99,3	1,3	0	100	0	100	0	0	0
Пољопр.земљиште	1.616,8	3,9	564,6	35,2	617,5	223	87,2	197,8	99,4	9,8	0	0

Извор: Годишњи програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта у државној својини, 202/2022.

Извори загађивања плодног земљишта су вишеструки и обухватају пољопривредне активности (употреба агрохемикалија у производњи, отпад пореклом са сточних фарми, интензивна обрада земљишта итд.), депонија комуналног отпада у Тителу и осталим насељима Општине, као и велике количине отпадних вода из домаћинства/привредних субјеката. Пољопривреда и непостојање већих шумских површина, односно ветрозаштитних појасева, на подручју Општине појачавају ефекат еолске ерозије и исушивање земљишта. Земљиште се деградира и развојем саобраћаја (изградњом саобраћајница, прометом возила).

С обзиром на значај пољопривредног земљишта за Општину, усмерену великим делом на пољопривредну производњу, потребно је посебно обратити пажњу на очување плодности пољопривредног земљишта. Неопходно је успоставити систем праћења стања (мониторинг систем) плодног земљишта чији би подаци омогућили боље сагледавање целокупне ситуације у погледу загађења пољопривредног земљишта, што би олакшало решавање датих проблема кроз формирање јасних конкретних мера и активности. У циљу заштите земљишта јединице локалне самоуправе, у оквиру својих надлежности треба да обезбеде систематско праћење стања и квалитета земљишта, и одржавање базе података о стању и квалитету земљишта, а у складу са Програмом мониторинга земљишта (*Закон о заштити земљишта*). *Уредбом о систематском праћењу стања и квалитета земљишта* („Службени гласник РС”, број 88/20) прописана је методологија, индикатори, стандарди и остало, које је неопходно испунити у поступку мониторинга за систематско праћење квалитета и стања земљишта.

Заштићена природна добра/резервати природе

На подручју општине Тител присутна су три специјална резервата природе од којих је један у потпуности на подручју општине Тител (Тителски брег), док су преостала два већинским делом на подручју суседних општина (Табела 5.). Ова подручја морају бити приоритет када је у питању заштита и очување локалне животне средине, јер постоје значајни видови њиховог угрожавања, а исти представљају један од стубова даљег развоја Општине.

Табела 5. Заштићена природна добра на подручју општине Тител

Заштићено природно добро	Тип заштите	Укупна површина	Општине
Тителски брег	Специјални резерват природе	496 ha	Тител
Ковиљско-петроварадински рит	Специјални резерват природе	5.895 ha	Нови Сад, Инђија, Сремски Карловци, Тител
Ритови Доњег Потисја	Специјални резерват природе	3.010 ha/67 ari	Жабал, Зрењанин, Тител, Нови Бечеј
Бели дуд у Гардиновцима	Споменик природе	1ar/13 m ²	Тител

Извор: Централни регистар заштићених природних добара, Завод за заштиту природе Србије (<https://www.zzps.rs/wp/centralni-registar/?script=lat>)

Подручје лесне заравни и одсека Тителског брега добило је статус заштићеног подручја од изузетног значаја 2012. године када је проглашено Специјалним резерватом природе

„Тителски брег”. У питању је заштићено подручје I категорије представљено лесним платоом, које карактерише присуство високог генетичког, специјског и екосистемског биодиверзитета, са великим бројем ендемичних и реликтних врста организама карактеристичних само за степу (степски гуштер, степски смук, степски соко, текуница и др.). На овом подручју присутно је преко 630 таксона виших биљака, 140 врста птица, 33 врсте сисара, 10 врста водоземаца, 7 врста гмизаваца, међу којима су многе строго заштићене врсте. Због значаја за птице, и више биљке, ово подручје означено је као ИПА подручје (Important Plant Area - важно станиште за биљке) односно ИБА подручје (Important Bird Area - важно станиште за птице). Целокупно заштићено подручје одликује се постојањем специфичних облика рељефа, означених као сурдуци, предолице (лесне вртаче), лесне шкrape и плавине, које терену дају изглед сличан крашким областима. СРП „Тителски брег” у целини се налази на територији општине Тител, а укупна површина заштићеног подручја износи 496 ha, најавећим делом у државном власништву. Под строгим режимом заштите налази се 13,94% заштићеног подручја, док се остатак налази под режимом заштите другог и трећег степена. Специјалним резерватом природе управља Установа за заштиту природе „Тителски брег” из Титела. Претње овом подручју долазе махом од развоја пољопривредних активности, саобраћаја (изградња саобраћајница, промет возила), као непрописног одлагања отпада. Такође, изградња викендица и других објеката, на подручју Тителског брега, угрожава природне вредности овог подручја.

Плавно подручје на обалама реке Дунав, код насеља Петроварадин и Ковин, добило је статус заштићеног подручја од изузетног значаја 2011. године када је проглашено Специјалним резерватом природе „Ковиљско-петроварадински рит”. У питању је заштићено подручје I категорије представљено комплексом водених, мочварних, ливадских, шумских и плавних станишта, које карактерише присуство ендемичних и реликтних врста од националног и међународног значаја (степски гуштер, степски смук, степски соко, текуница и др.). На овом подручју присутно је преко 443 таксона виших биљака, 206 врста птица, 11 врста водоземаца, 7 врста гмизаваца и већи број врста сисара, међу којима су многе ретке и угрожене. Због значаја за птице, и више биљке, ово подручје означено је као ИПА подручје (Important Plant Area - важно станиште за биљке), ИБА подручје (Important Bird Area - важно станиште за птице), Рамсарско подручје (мочварно подручје од међународног значаја) и Емералд подручје (мрежа подручја од значаја за заштиту и очување станишта дивљих врста). СРП „Ковиљско-петроварадински рит” налази се на територији града Новог Сада и општина Сремски Карловци, Инђија и Тител, а укупна површина заштићеног подручја износи 5.895 ha. У државном власништву је 68,9% заштићеног подручја, док је остало у власништву других корисника (Српска православна црква, приватно власништво и др.). Под строгим режимом заштите налази се 6% заштићеног подручја, док се остатак налази под режимом заштите другог и трећег степена. Специјалним резерватом природе управља ЈП „Војводинашуме”, Петроварадин. Претње подручју су многобројне а потичу од сече аутохтоних шума, мењања режима плавних вода, интензивних пољопривредних активности (интензивна испаша, неодржив риболов), ширење агресивнијих алохтоних врста биљака итд.

Ритско подручје на обалама реке Тисе, добило је статус заштићеног подручја од изузетног значаја 2014. године када је проглашено Специјалним резерватом природе „Ритови доњег Потисја”. У питању је заштићено подручје I категорије представљено комплексом влажних ритских комплекса и старих меандара, које карактерише висок генетички, специјски и екосистемски биодиверзитет. На овом подручју присутно је 203 таксона биљака, 36 врста риба, 177 врста птица, 10 врста водоземаца, 7 врста гмизаваца и већи број врста сисара, међу којима су многе ретке и од међународног значаја (нпр.

врста *Palingenia longicauda* - тиски цвет). Ово подручје део је Емералд мреже подручја од значаја за заштиту и очување станишта дивљих врста. СРП „Ритови доњег Потисја” налази се на територији општина Тител, Нови Бечеј и Зрењанин, а укупна површина заштићеног подручја износи 3.010,67 ha, од чега је у државном власништву 95,4% подручја. Под режимом заштите II степена налази се 32% подручја, док је остатак подручја под режимом III степена. Специјалним резерватом природе управља Установа „Резервати природе” Зрењанин.

Дрво белог дуда (*Morus alba* L.) у Гардиновцима представља споменик природе а проглашен је заштићеним природним добром услед импозантног изгледа и старости (III категорија). Стабло представља једини примерак ове врсте дрвећа у Војводини. На споменику природе забрањене су све активности које могу довести до његовог угрожавања.

Подручје посебне намене мултифункционалног еколошког коридора Тисе делом се налази и на територији општине Тител (КО Мошорин и КО Тител). У питању је коридор од међународног значаја, а чине га река Тиса и њено обласко подручје, укључујући и заштићена подручја као и подручја за које се планира законска заштита. Ово подручје представља кохерентан систем природних и/или полуприродних предеоних елемената који су организовани са циљем одржавања и унапређења еколошких функција, а истовремено пружају одговарајуће могућности за одрживо коришћење природних ресурса.

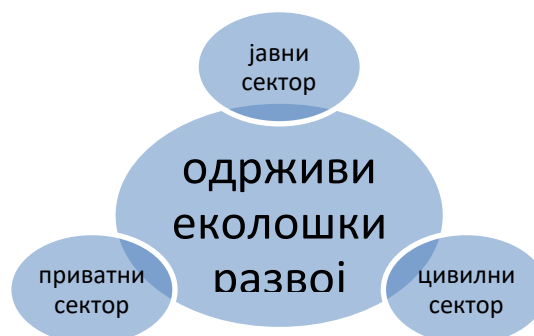
Уређење гробља

У сваком насељеном месту у Општини Тител налази се по једно активно гробље. Управљање гробљима је различито, па тако гробљима у насељима Тител, Градиновци, Вилово и Лок, управља ЈКП „Комуналац”, гробљем у Мошорину управља СПЦ, а гробљем у насељу Шајкаш предузеће д.о.о. „Извор”. Већина гробаља релативно је добро опремљена, а последњих година доста је уложено у њихово уређење (формирање нових стаза, изградња капела, ограђивање гробаља итд.).

Организациони аспекти подршке унапређењу заштите животне средине

У циљу решавања постојећих еколошких проблема на подручју општине Тител, неопходно је заједничко деловање односно сарадња локалних надлежних институција односно Општинске управе, инспекцијских служби, образовних и здравствених институција, приватних предузетника, као и иницијатива грађана у виду локално препознатих удружења, чије су активности усмерене на заштиту животне средине. Дакле, актери повезани са заштитом животне средине у Општини, треба да укључе јавни, приватни и цивилни сектор (Графикон 1.).

Графикон 1. Субјекти у зжс на локалном нивоу

Извор: аутори, ИЕП, Београд

Законом о локалној самоуправи („Сл. гласник РС” бр. 129/2007, 83/2014 - др. закон, 101/2016 - др. закон и 47/2018), општине у Србији имају законску обавезу да се старају о заштити животне средине и спроводе активности којима се регулишу питања у вези са квалитетом животне средине у локалној заједници. Такође, обавезе и надлежности локалне самоуправе у области животне средине регулисане су Законом о заштити животне средине као основним документом („Сл. гласник РС”, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011 - одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 - др. закон и 95/2018 - др. закон) и низом посебних законских и подзаконских аката, за поједине области животне средине.

Када је у питању заштита животне средине, карактеристични послови којима би требало да се баве локалне самоуправе подразумевају а) планирање заштите животне средине кроз израду, усвајање и спровођење докумената везаних за зжс (локални прописи, планови, програми, пројекти, процене утицаја на животну средину и др.), б) мониторинг стања свих сфера животне средине (креирање и одржавање локалних база података о стању животне средине односно систему вода-ваздуха-земљиште-биодиверзитет) као и в) инспекцијски надзор над поштовањем законских прописа у области зжс.

Поред општинске управе, у активности на заштити животне средине и еколошки развој у општини Тител укључене су/треба да се укључе, и друге јавне и приватне институције односно предузећа, која воде бригу о здрављу животне средине и становништва као што су комунална предузећа, Дом здравља, васпитно-образовне институције, локални привредници, итд. Значајну улогу у овом смислу имају и удружења грађана, чији је циљ повезан са екологијом односно зжс (Табела 6.).

Табела 6. Удружења са активностима у области зжс, општина Тител

Назив удружења	Година оснивања	Област деловања
Друштво за заштиту флоре и фауне Дунава и дунавског приобаља Војводине „Форланд”	2005.	Заштита животне средине
Друштво за енергетску ефикасност објеката Србије	2011.	Енергетика и заштита животне средине
Удружење грађана „Љубитељи природе Шајкаш”	2021.	Заштита животне средине, едукација

Извор: Агенција за привредне регистре, Република Србија

Сви набројани актери (јавни-приватни-цивилни сектор) треба међусобно да сарађују у циљу заштите, очувања и унапређења животне средине на подручју општине Тител, како би се повећао квалитет живота локалног становништва у овом смислу. Висок квалитет животне средине главни је предуслов даљег одрживог привредног, односно економског развоја општине Тител.